
Z25 - Optyczny wzmacniacz światłowodowy EDFA

Ćwiczenie dotyczy badania zjawisk absorpcji i wzmocnienia oraz ich nasycenia w aktywnym ośrodku optycznym w postaci światłowodu, którego rdzeń domieszkowany jest jonami erbu Er^{3+} . Światłowody tego typu, zwane EDF (*ang. erbium – doped fiber*), pompowane są zewnętrznymi źródłami światła i stanowią ośrodki wzmacniające tzw. EDFA, powszechnie wykorzystywane w systemach komunikacji światłowodowej oraz w laserach dużej mocy.

Słowa kluczowe: światłowód domieszkowany erbem (EDF), emisja spontaniczna, emisja wymuszona, absorpcja, inwersja obsadzeń, nasycenie absorpcji, nasycenie wzmocnienia, równania kinetyczne, równanie transportu promieniowania, funkcja W Lamberta.

Spis treści

1	Cel ćwiczenia	2
2	Aparatura i materiały	2
3	Zasady postępowania z elementami światłowodowymi oraz zasady BHP	4
4	Przebieg pomiarów	4
4.1	Charakterystyka źródeł światła – opcjonalnie	4
4.2	Badanie właściwości absorpcyjnych światłowodu EDF	5
4.3	Badanie właściwości wzmacniających światłowodu EDF	6
5	Podstawy teoretyczne	7
5.1	Oddziaływanie światła z materią	7
5.2	Współczynniki absorpcji i wzmocnienia	8
5.3	Pompowanie optyczne i wytwarzanie inwersji obsadzeń	9
5.3.1	Pompowanie ośrodka przy braku wzmacnianego strumienia fotonów	9
5.3.2	Pompowanie ośrodka w obecności wzmacnianego strumienia fotonów	10
5.3.3	Pompowanie optyczne w układzie 3-poziomowym	11
5.4	Transport promieniowania w ośrodku aktywnym optycznie	13
5.5	Włókno domieszkowane erbem jako ośrodek wzmacniający	14
6	DODATKI	16
6.1	Procedura uruchamiania i obsługi diód laserowych firmy <i>Amonics</i>	16
6.2	Funkcja W Lamberta	17

1 Cel ćwiczenia

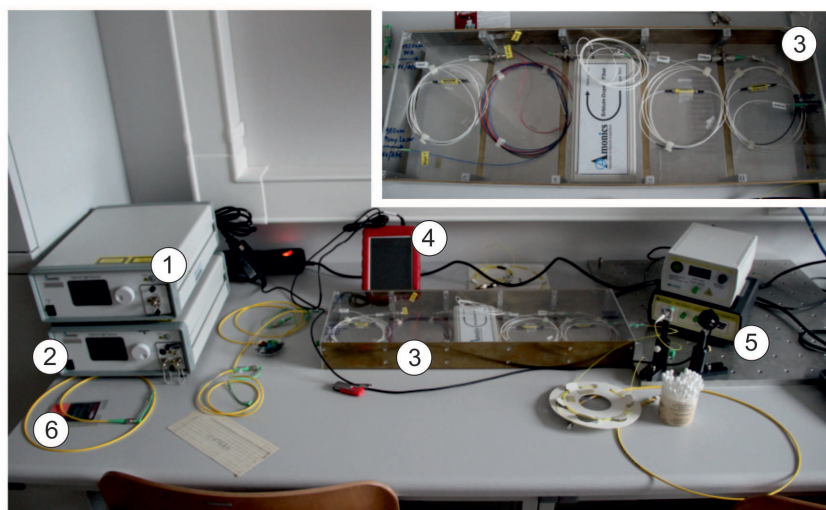
W tym ćwiczeniu zadaniem studenta jest (w zależności od ustalonego wcześniej programu):

1. Zbadanie właściwości optycznych światłowodu EDF, w tym wyznaczenie liniowego współczynnika absorpcji γ_0 dla $\lambda = 1550$ nm, wartości mocy (P_s) / natężenia (I_s) wiązki światła nasycającej współczynnik absorpcji oraz koncentracji jonów Er^{3+} jako domieszek w światłowodzie EDF.
2. Zbadanie właściwości wzmacniających włókna EDF w zależności od mocy wiązek pompującej oraz wzmacnianej/sygnałowej.

W trakcie ćwiczenia studenci zapoznają się z własnościami i zasadami działania światłowodów oraz takich elementów techniki światłowodowej jak kable światłowodowe, sprzęgacze, izolatory i cyrkulatory optyczne, multipleksery i demultipleksery. Istotne jest także nabycie umiejętności obchodzenia się i posługiwania wyżej wymienionymi elementami. Szczególny nacisk w tym ćwiczeniu położony jest na pogłębienie wiedzy z zakresu wzmacniaczy optycznych i laserów z uwzględnieniem procesów absorpcji, emisji wymuszonej i spontanicznej oraz zjawiska inwersji obsadzeń i jej nasycenia. Symulacja absorpcji i wzmocnienia wiązki sygnałowej odbywa się z wykorzystaniem równań kinetycznych (ang. *rate equations*) i równania transportu promieniowania, które opisują obsadzenia poziomów energetycznych ośrodka wzmacniającego – w tym przypadku jonów Er^{3+} w matrycy szklanej. Wyniki symulacji komputerowych są następnie porównywane z wynikami doświadczeń.

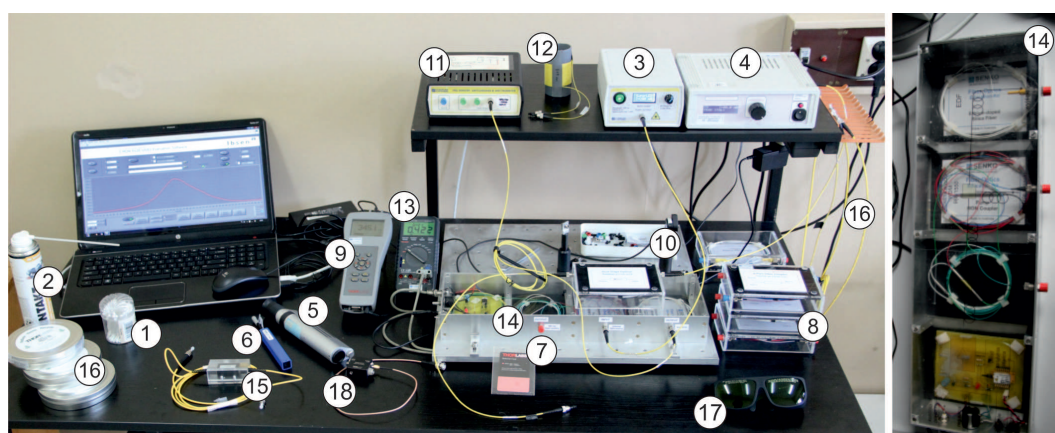
2 Aparatura i materiały

Aparatura i materiały zostały przedstawione na Rys. 1–2 i w zależności od zestawu pomiarowego, należą do nich: dioda superluminescencyjna (tzw. SLED) generująca promieniowanie w zakresie długości fal 1510–1590 nm o mocy optycznej $P \cong 500 \mu\text{W}$, laser diodowy generujący promieniowanie o długości fali $\lambda = 1550$ nm i mocy $P \cong 1$ mW, światłowód typu EDF o długości $L = 10$ m (średnica rdzenia $14 \mu\text{m}$), laser diodowy generujący promieniowanie o długości fali ($\lambda = 980$ nm) do pompowania światłowodu EDF i mocy $P \cong 100$ mW, spektrometr optyczny I-MON firmy Ibsen na zakres spektralny 1500–1600 nm, osłabiacz optyczny, światłowodowa siatka Bragga, 3- i 4-portowe sprzęgacze światłowodowe, multiplekser WDM 980nm/1550nm, cyrkulator światłowodowy, izolator optyczny, światłowodowe osłabiacze światła, mikroskop do oceny jakości końcówek światłowodów, kable światłowodowe, miernik mocy lasera, fotodioda InGaAs (800–1700 nm) z wejściem światłowodowym, miliwoltomierz, zestaw do czyszczenia elementów światłowodowych, okulary ochronne na zakres 800–1600 nm oraz komputer do sterowania spektrometrem i akwizycji danych.

1. laser diodowy (pompujący) 980 nm	4. miernik mocy lasera
2. laser diodowy 1550 nm	5. spektrometr optyczny I-MON
3. wzmacniacz światłowodowy EDF zawierający:
izolatory optyczne, światłowód EDF,
układ zwielokrotnienia falowego WDM, filtr optyczny	6. karta wizualizująca
promieniowanie podczerwone

Rysunek 1: Aparatura - zestaw I.

1. Waciki do czyszczenia optyki	7. Karta konwertująca promienio-
wanie podczerwone na widzialne	13. Multimetr
2. Isopropanol	8. Sprzęgacze, izolatory optyczne
światłowodowa siatka Bragga	14. laser pompujący 980nm z układem
zasilania, sprzęgacz WDM, światłowód
domieszkowany erbem
3. SLED	9. Miernik mocy lasera	15. Regulowany osłabiacz optyczny VOA
4. Laser diodowy 1550nm	10. Głowica miernika mocy	16. Kable światłowodowe
5. Mikroskop	11. Spektrometr I-MON	17. Okulary ochronne na zakres 800-1600nm
6. Urządzenie do czyszczenia
końcówek światłowodów	12. Światłowód	18. Fotodioda InGaAs na zakres 800-1700nm

Rysunek 2: Aparatura - zestaw II.

3 Zasady postępowania z elementami światłowodowymi oraz zasady BHP

Ponieważ w ćwiczeniu wykorzystywane jest promieniowanie laserowe oraz niezwykle delikatne elementy optyczne, wobec tego od studenta wymaga się stosowania do poniższych zasad.

- Nie wolno patrzeć wprost w wiązkę laserową i światłowody do których wprowadzono światło lasera, gdyż może to doprowadzić do trwałej utraty wzroku.
- Nie wolno dotykać końcówek światłowodów ani innych powierzchni optycznych, gdyż może to spowodować ich trwałe uszkodzenie.
- Końcówki nieużywanych światłowodów i wejścia elementów zestawu światłowodowego oraz spektrometrów – jeśli nie są używane – należy bezwzględnie zabezpieczać odpowiednimi zaślepkami.
- Nie zginać światłowodów w pętle o średnicy mniejszej niż 4 cm.
- Przed każdym podłączeniem sprawdzać, za pomocą mikroskopu, końcówki kabli światłowodowych i w razie potrzeby należy je przeczyszczyć. Typowe mikroskopowe obrazy końcówek światłowodu przedstawia Rys. 3.
- Uruchamianie laserów i spektrometrów może się odbywać wyłącznie za zgodą i przy obecności prowadzącego ćwiczenie.

Rysunek 3: Obrazy mikroskopowe końcówek światłowodów: a) uszkodzona - światłowód wymaga wymiany, b) zabrudzona - wymaga wyczyszczenia, c) czysta.

4 Przebieg pomiarów

Przed rozpoczęciem zasadniczej części ćwiczeń, opiekun przeprowadza krótkie szkolenie dotyczące obchodzenia się z elementami światłowodowymi, ich łączenia oraz oceny jakości końcówek światłowodów i ich czyszczenia. Ponadto, studenci zobowiązani są zapoznać się z obsługą laserów diodowych i urządzeń diagnostycznych takich jak analizator widma (spektrometr optyczny) i miernik mocy lasera, wykorzystując w tym celu dostarczone instrukcje obsługi. W dalszej kolejności, po uruchomieniu komputera, należy założyć kartotekę `d:\users\nazwisko_studenta`, w której będą zapisywane wszelkie gromadzone dane. Następnie należy uruchomić program do obsługi spektrometru I-MON (skrót na pulpicie) i zapoznać się z jego działaniem.

4.1 Charakterystyka źródeł światła – opcjonalnie

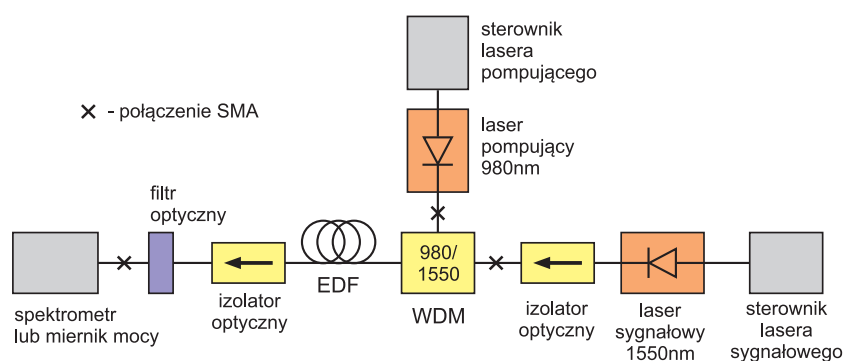
W celu określenia mocy optycznej używanych źródeł światła należy dla każdego z nich z osobna:

- zmierzyć zależność mocy optycznej od prądu zasilania używając miernika mocy lasera; maksymalne wartości prądów zasilania wynoszą
zestaw I: laser sygnałowy @1550 nm – 35.0 mA, laser pompujący @980 nm – 250 mA.
zestaw II: laser sygnałowy @1550 nm – 19.5 mA, laser pompujący @980 nm – 235 mA tj. 1.2 V na wyjściu monitorującym zasilanie diody.
Moc optyczną mierzymy na końcu zwykłego światłowodu dołączonego do wyjścia badanego lasera.
- Wyznaczyć wartości prądów progowych dla badanych diód laserowych oraz zależności funkcyjne pomiędzy ich mocą optyczną a prądem zasilania.

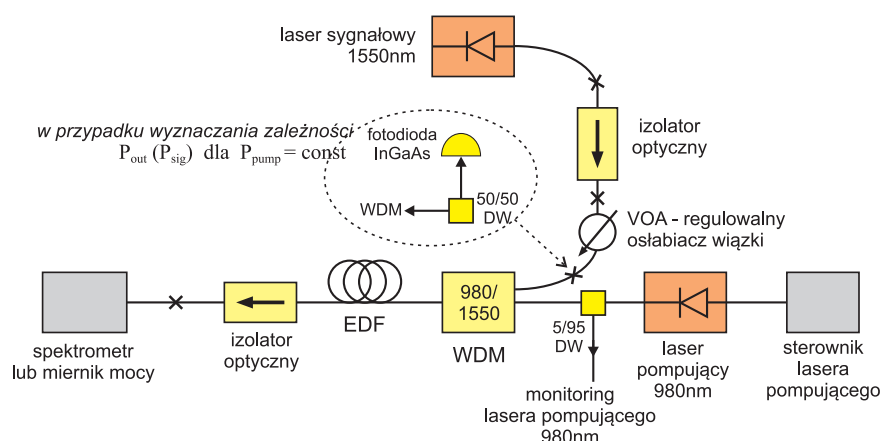
UWAGA: we wszystkich pomiarach źródła światła 1550 nm łączymy z pozostałymi elementami światłowodowymi poprzez izolator optyczny.

4.2 Badanie właściwości absorpcyjnych światłowodu EDF

Schemat układu pomiarowego został przedstawiony na rysunkach 4 (zestaw I) i 5 (zestaw II).

Rysunek 4: Schemat układu pomiarowego do badania współczynników absorpcji i wzmocnienia dla światłowodu EDF (zestaw I).

Rysunek 5: Schemat układu pomiarowego do badania współczynników absorpcji i wzmocnienia światłowodu EDF (zestaw II).

- Wykorzystując laser diodowy @1550nm, spektrometr oraz miernik mocy lasera wyznaczyć zależność sygnału optycznego na wyjściu światłowodu EDF od jego mocy na wejściu tego światłowodu.

Zastanowić się nad odpowiednią metodyką przeprowadzenia tych pomiarów, w szczególności nad problemem wiarygodnego wyznaczenia mocy wiązki na wejściu do światłowodu EDF.

- Na podstawie zmierzonych zależności wyznaczyć współczynnik absorpcji i tłumienność (w dB/m) światłowodu oraz moc i natężenie nasycenia.
- Wyliczyć koncentrację zawartych w światłowodzie EDF jonów Er^{3+} . W obliczeniach przyjąć, że przekrój czynny dla przejścia pomiędzy stanem podstawowym i wzbudzonym w strukturze energetycznej Er^{3+} o $\lambda_s = 1550 \text{ nm}$, wynosi $\sigma = 2.5 \times 10^{-21} \text{ cm}^2$, średnica rdzenia światłowodu $2r = 14 \text{ }\mu\text{m}$, jego długość $L = 10 \text{ m}$, a współczynnik wypełnienia rdzenia wiązką pompującą $\Gamma = 0.4$.

4.3 Badanie właściwości wzmacniających światłowodu EDF

Układ doświadczalny został przedstawiony na rysunkach 4 (zestaw I) i 5 (zestaw II). Badania właściwości wzmacniających światłowodu EDF należy przeprowadzić w sposób opisany poniżej.

- Włączyć laser pompujący @980 nm i dla 3 różnych wartości jego mocy zarejestrować zależność mocy wiązki sygnałowej @1550nm, mierzonej na wyjściu światłowodu EDF, od jej mocy na wejściu tego światłowodu.
W przypadku zestawu I, moc optyczną lasera @1550nm regulujemy prądem zasilania diody i/lub pokrętelem 6 zaznaczonym na rysunku 15. Natomiast moc optyczną lasera @980nm regulujemy wyłącznie prądem zasilania diody. Z kolei, w przypadku zestawu II, moc optyczną lasera @980nm regulujemy prądem zasilania diody, a lasera @1550nm za pomocą regulowanego dodatkowego zewnętrznego osłabiacza wiązki VOA.
- Dla kilku wartości mocy wiązki sygnałowej @1550nm na wejściu EDF zarejestrować zależność jej mocy na wyjściu światłowodu EDF od mocy wiązki pompującej @980nm.
- Na podstawie wyników pomiarów wyznaczyć moc progową wiązki pompującej dla której wzmocnienie wynosi 0 dB.
- **opcjonalnie** – Wykonać odpowiednie symulacje numeryczne zbadanych zależności poprzez rozwiązanie układu równań kinetycznych i równania transportu promieniowania, zakładając jednocześnie trójpoziomą strukturę jonu Er^{3+} . W obliczeniach przyjąć parametry światłowodu EDF jak to podano wyżej i używając wyznaczonych wcześniej wartości koncentracji jonów Er^{3+} i mocy/natężenia nasycenia wiązki sygnałowej. Ponadto, przyjąć, że przekrój czynny na przejście pomiędzy stanem podstawowym a wzbudzonym na długości fali $\lambda_p = 980 \text{ nm}$ wynosi $\sigma = 8.85 \times 10^{-21} \text{ cm}^2$.

5 Podstawy teoretyczne

Od samego powstania, w końcu lat 80-tych ubiegłego wieku, włókna domieszkowane erbem są niezwykle uniwersalnym materiałem znajdującym szereg zastosowań w szerokopasmowych źródłach światła, wzmacniaczach szerokopasmowych czy laserach przestrzajalnych.

Szerokopasmowe źródła światła znajdują zastosowanie np. w żyroskopach optycznych, tomografach optycznych lub fotometrach. Włóknowy wzmacniacz erbowy (EDFA – *erbium-doped fiber amplifier*) to z kolei pierwszy udany wzmacniacz optyczny, który zrewolucjonizował przemysł telekomunikacyjny na początku lat 90-tych. Obecnie EDFA są powszechnie używane w systemach komunikacji światłowodowej, w szczególności w systemach z podziałem długości fal (WDM – *wavelength division multiplexing*). Włóknowe lasery erbowe (EDFL – *erbium-doped fiber laser*) to dzisiaj jedne z najbardziej popularnych laserów ze względu na bardzo dobrą jakość wiązki, szeroki zakres przestrzajania długości fali, stosunkowo małe rozmiary w porównaniu z generowanymi mocami i niską cenę.

5.1 Oddziaływanie światła z materią

Rozważmy wnękę rezonansową o objętości V , w której znajduje się atom wraz z polem promieniowania o częstotliwości ν . Energie poziomów atomu przyjmują wartości E_1 dla stanu dolnego oraz E_2 dla stanu górnego. Załóżmy ponadto, że pole promieniowania jest w rezonansie z atomem, czyli $\Delta E = E_2 - E_1 = h\nu$. W takiej sytuacji możliwe są trzy scenariusze oddziaływania pomiędzy polem a atomem przedstawione na Rys. 6. Atom w stanie podstawowym może zaabsorbować foton z pola promieniowania i przejść do stanu górnego, który to proces nazywamy **absorpcją**. Gęstość prawdopodobieństwa absorpcji zależy od gęstości strumienia fotonów $\phi(\nu)$ oraz przekroju czynnego $\sigma(\nu)$ na przejście pomiędzy stanami o energiach E_1 i E_2

$$P_{ab} = \phi \cdot \sigma(\nu). \quad (1)$$

Z kolei atom w stanie górnym E_2 , pod wpływem fotonu pola promieniowania, może przejść do stanu dolnego E_1 emitując jednocześnie foton, którego własności są identyczne jak fotonu wymuszającego. Proces taki nazywamy **emisją wymuszoną**. Gęstość prawdopodobieństwa emisji wymuszonej, tak samo jak absorpcji, zależy od gęstości strumienia fotonów we wnęcie oraz od przekroju czynnego $\sigma(\nu)$

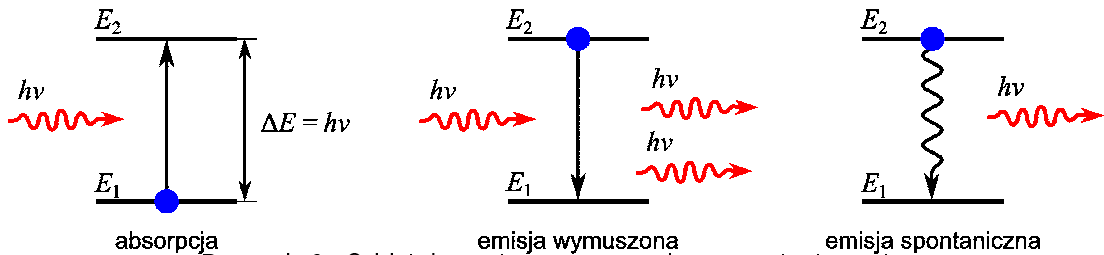
$$P_{ew} = \phi \cdot \sigma(\nu). \quad (2)$$

Ponieważ przekroje czynne na absorpcję i emisję wymuszoną są identyczne, więc

$$P_{ab} = P_{ew} \equiv W_i. \quad (3)$$

Występująca w równaniach (1) i (2) gęstość strumienia fotonów oznacza liczbę fotonów padających na jednostkę powierzchni w jednostkowym czasie i wynosi

$$\phi = \frac{I}{h\nu} = \frac{nc}{V} \left[\frac{\text{liczba fotonów}}{\text{cm}^2 \cdot \text{s}} \right], \quad (4)$$

Rysunek 6: Oddziaływanie atomu z polem promieniowania.

gdzie I [W/cm^2] to natężenie pola promieniowania, a n oznacza liczbę fotonów tego pola.

Atom pozostający w górnym stanie może również, w sposób spontaniczny pod wpływem *pola próżni*, przejść do stanu dolnego emitując foton o częstotliwości ν , który dodaje się do fotonów pola promieniowania we wnętrzu. Powstałe fotony nie są jednak ani ukierunkowane ani spójne. Proces taki nazywamy **emisją spontaniczną** i nie zależy on od liczby fotonów we wnętrzu. Gęstość prawdopodobieństwa emisji spontanicznej

$$P_{\text{sp}} = A_{21} = \frac{1}{\tau}, \quad (5)$$

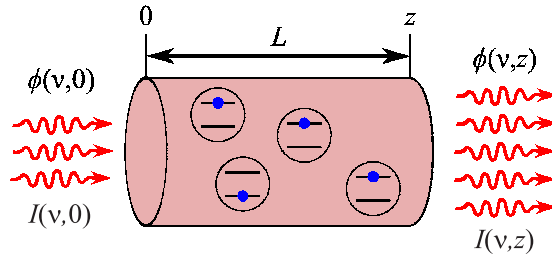
gdzie A_{21} to współczynnik Einsteina, a τ to średni czas życia poziomu w stanie o energii E_2 .

5.2 Współczynniki absorpcji i wzmocnienia

Jeżeli ośrodek atomowy (Rys. 7), w postaci atomów dwupoziomowych o gęstościach obsadzeń N_1 i N_2 , oddziałuje ze strumieniem fotonów o gęstości ϕ , to liczba kreowanych/anihilowanych na sekundę fotonów w jednostkowej objętości wynosi

$$N_2 W_i - N_1 W_i \equiv \Delta N W_i, \quad (6)$$

gdzie $\Delta N = N_2 - N_1$ jest różnicą gęstości obsadzeń. Jeżeli $\Delta N < 0$ to obsadzenie dolnego

Rysunek 7: Strumień fotonów o gęstości $\phi(\nu)$ oddziałuje z ośrodkiem atomowym, w którym gęstości obsadzeń poszczególnych poziomów wynoszą N_1 i N_2 .

poziomu przewyższa obsadzenie poziomu górnego i procesy absorpcji dominują nad procesami emisji wymuszonej, co powoduje osłabienie padającego strumienia fotonów. Taki ośrodek nazywamy ośrodkiem absorpcyjnym. Gdy $\Delta N > 0$, to obsadzenie górnego poziomu atomu jest większe niż dolnego, co nazywamy **inwersją obsadzeń**. Wówczas procesy emisji wymuszonej przeważają nad procesami absorpcji czego wynikiem jest wzmocnienie padającego strumienia fotonów, a ośrodek nazywamy wzmacniającym. Wreszcie, gdy $\Delta N = 0$ to procesy absorpcji są zrównoważone przez procesy emisji wymuszonej i wypadkowy strumień fotonów nie ulega zmianie. Taki ośrodek nazywamy przezroczystym.

W stanie równowagi termodynamicznej, w temperaturze T , względne obsadzenie poziomów atomowych opisywane jest rozkładem Maxwella-Boltzmann

$$\frac{N_2}{N_1} \propto e^{-(E_2-E_1)/(k_B T)} = e^{-h\nu/(k_B T)} < 1 \quad (7)$$

i dlatego obsadzenie stanu górnego jest zawsze mniejsze niż dolnego. Ośrodek pozostający w równowadze termodynamicznej jest ośrodkiem absorpcyjnym. Ilościowo, zmiana gęstości strumienia fotonów na długości dz ośrodka wynosi

$$\phi(z+dz) - \phi(z) = \Delta N W_i dz = \Delta N \phi \sigma dz. \quad (8)$$

Zatem, w odległości z

$$\phi(z) = \phi(0) e^{-\alpha z}, \quad I(z) = I(0) e^{-\alpha z}, \quad (9)$$

gdzie $\alpha = -\Delta N \cdot \sigma(\nu) > 0$ to **współczynnik absorpcji** ośrodka opisujący osłabienie strumienia fotonów na jednostkę długości, a $\phi(0)$ to gęstość padającego strumienia fotonów. W przypadku ośrodka wzmacniającego $\alpha = -\gamma < 0$ i γ nazywamy **współczynnikiem wzmocnienia**. Powyższa relacja pozostaje prawdziwa gdy różnica obsadzeń ΔN jest stała i nie zależy od gęstości strumienia fotonów, co zachodzi dla małych wartości tego strumienia.

Często dla opisu własności wzmacniających ośrodka używa się wielkości zwanej **wzmocnieniem**

$$G = \frac{10}{L} \log \frac{\phi(L)}{\phi(0)} = \frac{10}{L} \log \frac{I(L)}{I(0)}, \quad (10)$$

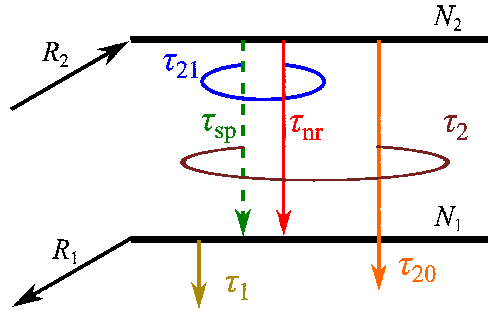
której jednostką jest dB/m (decybel/m).

5.3 Pompowanie optyczne i wytwarzanie inwersji obsadzeń

Aby otrzymać ośrodek wzmacniający, czyli aby wytworzyć inwersję obsadzeń, należy użyć zewnętrznego źródła energii, potocznie nazywanego *pompą*. Energia dostarczana do ośrodka za pomocą pompy zostaje w efekcie zużyta na zwiększenie wyjściowego strumienia fotonów. Pompa dostarcza energię poprzez wzbudzenie w atomach elektronów ze stanów niższych do wyższych. Stanu inwersji obsadzeń nie da się jednak uzyskać „pompując” atomy bezpośrednio z poziomu dolnego do górnego, ale wymaga to zaangażowania dodatkowych poziomów pośrednich. Jeśli zewnętrznym źródłem energii jest źródło światła, to proces prowadzący do wytworzenia inwersji obsadzeń nazywamy **pompowaniem optycznym**.

5.3.1 Pompowanie ośrodka przy braku wzmacnianego strumienia fotonów

Dynamika procesu pompowania jest opisywana za pomocą równań kinetycznych (ang. *rate equations*), które podają szybkości zmian gęstości obsadzeń poziomów energetycznych atomu w wyniku pompowania oraz przejść promienistych i bezpromienistych.

Rysunek 8: Schemat pompowania bez obecności pola promieniowania. R_1, R_2 to odpowiednio szybkości pompowania atomów z poziomu 1 oraz na poziom 2; τ_{21} to średni czas relaksacji stanu 2 do stanu 1, na który składają się średnie czasy relaksacji spontanicznej τ_{sp} oraz przejść bezpromienistych τ_{nr} ; τ_{20} to średni czas relaksacji stanu 2 do stanu podstawowego; τ_2 to średni czas życia poziomu 2 (uwzględnia τ_{21} oraz τ_{20}); τ_1 to średni czas życia poziomu 1. Szybkości pompowania atomów z poziomu 1 – R_1 oraz na poziom 2 – R_2 są podawane w $\text{cm}^{-3} \cdot \text{s}^{-1}$.

Szybkości zmian obsadzeń poziomów z Rys. 8, zapisane za pomocą równań kinetycznych, wynoszą

$$\begin{aligned} \frac{dN_1}{dt} &= -R_1 - \frac{N_1}{\tau_1} + \frac{N_2}{\tau_{21}} \\ \frac{dN_2}{dt} &= R_2 - \frac{N_2}{\tau_2}. \end{aligned} \quad (11)$$

W warunkach stanu stacjonarnego, tzn. gdy $dN_1/dt = dN_2/dt = 0$, rozwiązania powyższego układu równań pozwalają wyznaczyć różnicę obsadzeń

$$N_2 - N_1 \equiv \Delta N_0 = R_2 \tau_2 \left(1 - \frac{\tau_1}{\tau_{21}}\right) + R_1 \tau_1. \quad (12)$$

Jak wynika z równania (12), dużą inwersję obsadzeń można otrzymać gdy:

- R_1, R_2 przyjmują duże wartości, czyli gdy poziom górny i dolny są odpowiednio szybko obsadzany i szybko opróżniany na skutek pompowania,
- $\tau_{21} \gg \tau_1$ czyli czas życia poziomu dolnego jest dużo krótszy od czasu życia poziomu górnego.

Warunki powyższe oznaczają szybkie obsadzanie i wolne opróżnianie poziomu górnego i odwrotnie, wolne obsadzanie i szybkie opróżnianie poziomu dolnego, co pozwala na utrzymywanie się dużej różnicy gęstości obsadzeń. W idealistycznej sytuacji, gdy opróżnianie poziomu górnego zachodzi wyłącznie poprzez przejścia radiacyjne na poziom dolny ($\tau_2 = \tau_{sp}$) i czas życia tego poziomu jest znacznie dłuższy niż poziomu dolnego ($\tau_{sp} \gg \tau_1$) to

$$\Delta N_0 \approx R_2 \tau_2 + R_1 \tau_1 = R_2 \tau_{sp} + R_1 \tau_1. \quad (13)$$

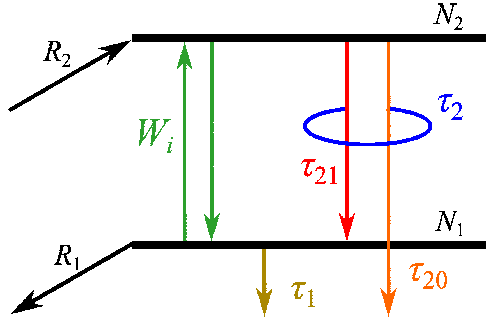
Gdy dodatkowo $R_1 = 0$ lub $R_1 \ll R_2 (\tau_{sp}/\tau_1)$, to wówczas

$$\Delta N_0 \approx R_2 \tau_{sp}, \quad (14)$$

czyli różnica obsadzeń jest wprost proporcjonalna do szybkości obsadzania poziomu górnego.

5.3.2 Pompowanie ośrodka w obecności wzmacnianego strumienia fotonów

Obecność strumienia fotonów o częstotliwości ν na wejściu ośrodka sprawia, że przejścia pomiędzy poziomami 1 i 2 mogą zachodzić także na skutek absorpcji i emisji wymuszonej. Gęstość prawdopodobieństwa zajścia takich procesów wynosi W_i , tak jak to było omawiane wcześniej.

Rysunek 9: Schemat pompowania w obecności strumienia fotonów o częstotliwości rezonansowej z częstotliwością przejścia pomiędzy poziomami 1 i 2. R_1, R_2 to odpowiednio szybkość pompowania atomów z poziomu 1 oraz na poziom 2; τ_{21} to średni czas relaksacji stanu 2 do stanu 1; τ_{20} to średni czas relaksacji stanu 2 do stanu podstawowego; τ_2 to średni czas życia poziomu 2 (uwzględnia τ_{21} oraz τ_{20}); τ_1 to średni czas życia poziomu 1; W_i to gęstość prawdopodobieństwa przejść pomiędzy poziomami 1 i 2.

Równania (11) na zmianę gęstości obsadzeń zostają rozszerzone o procesy absorpcji i emisji wymuszonej będące źródłem dodatkowego wzrostu i spadku gęstości obsadzeń poziomów

$$\begin{aligned} \frac{dN_1}{dt} &= -R_1 - \frac{N_1}{\tau_1} + \frac{N_2}{\tau_{21}} + N_2 W_i - N_1 W_f \\ \frac{dN_2}{dt} &= R_2 - \frac{N_2}{\tau_2} - N_2 W_i + N_1 W_f. \end{aligned} \quad (15)$$

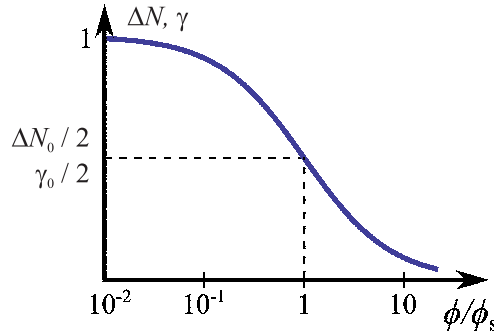
W stanie stacjonarnym, rozwiązania układu równań (15) dają różnicę gęstości obsadzeń

$$N_2 - N_1 \equiv \Delta N = \frac{\Delta N_0}{1 + \tau_s W_i}. \quad (16)$$

ΔN_0 jest gęstością obsadzeń w sytuacji bez strumienia fotonów o częstotliwości ν (równanie (12)), natomiast $\tau_s = \tau_2 + \tau_1 (1 - \tau_2/\tau_{21}) > 0$ jest tak zwanym czasem charakterystycznym. Stała τ_s podaje wartość gęstości prawdopodobieństwa W_i , dla której różnica obsadzeń maleje do połowy wartości ΔN_0 . Ponieważ $W_i = \phi \cdot \sigma(\nu)$ to równanie (16) można zapisać jako

$$\Delta N = \frac{\Delta N_0}{1 + \phi/\phi_s} = \frac{\Delta N_0}{1 + I/I_s}. \quad (17)$$

W powyższym równaniu $\phi_s = 1/(\tau_s \cdot \sigma)$ i oznacza taką gęstość strumienia fotonów, dla której różnica obsadzeń maleje do wartości $\Delta N_0/2$. Zmiana różnicy obsadzeń ΔN w zależności od gęstości strumienia fotonów została przedstawiona na Rys. 10.

Rysunek 10: Zależność różnicy obsadzeń ΔN i współczynnika wzmocnienia γ od względnej gęstości strumienia fotonów.

W przypadku występowania niezerowego strumienia fotonów (o częstości przejścia $2 \leftrightarrow 1$), różnica obsadzeń w stanie stacjonarnym jest zawsze mniejsza niż w sytuacji przy braku tego strumienia. Gdy strumień ten jest bardzo słaby ($\phi \ll \phi_s$), wówczas $\Delta N \approx \Delta N_0$. Z kolei, dla silnego strumienia ($\phi \gg \phi_s$) ΔN dąży do zera. Dzieje się tak ponieważ na przejścia pomiędzy poziomami 1 i 2 główny wpływ mają absorpcja i emisja wymuszona o identycznej gęstości prawdopodobieństw. Dlatego też, nawet silne strumienie fotonów nie są w stanie zmienić dodatniej różnicy obsadzeń na ujemną i odwrotnie.

W takt za zmianami różnicy gęstości obsadzeń ΔN postępują zmiany współczynnika wzmocnienia

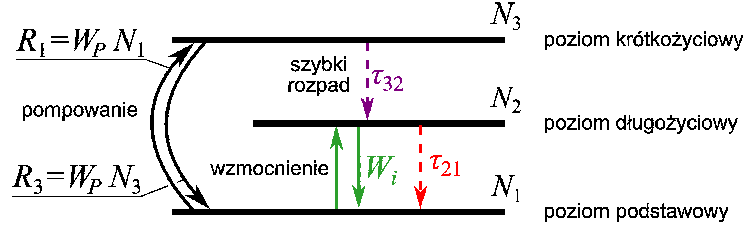
$$\gamma(\nu) = \Delta N \cdot \sigma(\nu) = \frac{\Delta N_0 \cdot \sigma(\nu)}{1 + \phi/\phi_s} = \frac{\gamma_0(\nu)}{1 + \phi/\phi_s} = \frac{\gamma_0(\nu)}{1 + I/I_s}, \quad (18)$$

gdzie $\gamma_0(\nu)$ to współczynnik wzmocnienia dla bardzo małych gęstości strumienia fotonów. Zmiany γ wraz ze wzrostem gęstości strumienia fotonów przedstawia rysunek 10. Współczynnik wzmocnienia, podobnie jak różnica obsadzeń, maleje wraz z gęstością fotonów pola promieniowania i w końcu ulega nasyceniu. Innymi słowy, zarówno absorpcja ($-\alpha = \gamma < 0$) jak i wzmocnienie ($\gamma > 0$) ośrodka ulegają nasyceniu i ośrodek staje się przezroczysty.

5.3.3 Pompowanie optyczne w układzie 3-poziomowym

Jak już wspomniano, wytworzenie inwersji obsadzeń wymaga zaangażowania dodatkowych poziomów w procesie pompowania. Najprostszym takim schematem jest układ 3-poziomowy, tak

jak to pokazano na Rys. 11. Na tym schemacie poziomy 1 i 2 to poziomy przejścia wzmacniającego wejściowy strumień fotonów, przy czym poziom 1 jest jednocześnie poziomem podstawowym atomu lub bardzo bliskim podstawowego, tak że w warunkach równowagi termodynamicznej zawiera istotną część całkowitej populacji. Pompowanie poziomu 2 odbywa się – za pośrednictwem

Rysunek 11: Schemat układu 3-poziomowego.

krótkożyciowego poziomu 3 – z poziomu podstawowego. Do wzbudzenia tego stanu, w przypadku pompowania optycznego, używa się lamp wysokociśnieniowych lub innego lasera. Szybkość pompowania $R_1 = W_p N_1$, gdzie W_p oznacza gęstość prawdopodobieństwa przejścia zależną od gęstości strumienia fotonów pompującego źródła światła. Jednocześnie należy zaznaczyć, że strumień fotonów pompy będzie powodował opróżnianie poziomu 3 poprzez emisję wymuszoną z szybkością $R_3 = W_p N_3$. Zmiany gęstości obsadzeń w takim układzie opisują równania kinetyczne

$$\begin{aligned}\frac{dN_1}{dt} &= -W_p N_1 + W_p N_3 + \frac{N_2}{\tau_{21}} + N_2 W_i - N_1 W_i \\ \frac{dN_2}{dt} &= -\frac{N_2}{\tau_{21}} + \frac{N_3}{\tau_{32}} - N_2 W_i + N_1 W_i \\ \frac{dN_3}{dt} &= W_p N_1 - W_p N_3 - \frac{N_3}{\tau_{32}}.\end{aligned}\quad (19)$$

W stanie stacjonarnym, z rozwiązania powyższego układu równań kinetycznych, otrzymujemy różnice gęstości obsadzeń

$$N_2 - N_1 \equiv \Delta N = N_A \frac{(\tau_{21} - \tau_{32})W_p - 1}{1 + 2\tau_{21}W_i + (2\tau_{32} + \tau_{21})W_p + 3\tau_{21}\tau_{32}W_iW_p} \quad (20)$$

$$N_3 - N_1 \equiv \Delta N_{31} = -N_A \frac{\tau_{21}W_i + 1}{1 + 2\tau_{21}W_i + (2\tau_{32} + \tau_{21})W_p + 3\tau_{21}\tau_{32}W_iW_p}. \quad (21)$$

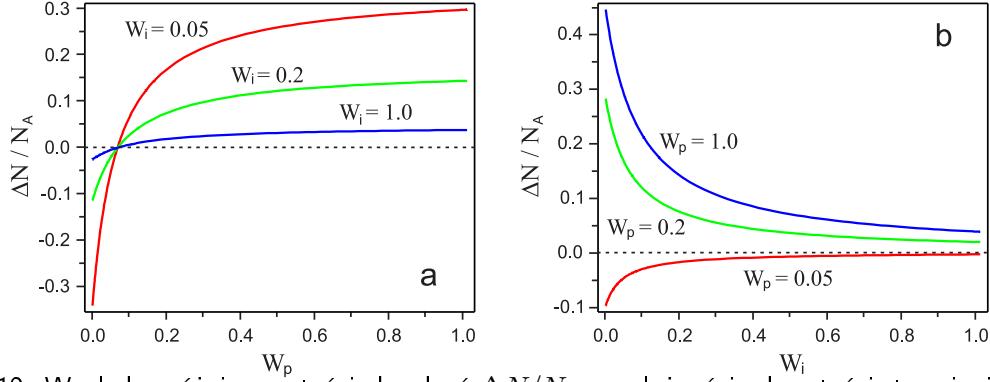
$N_A = N_1 + N_2 + N_3$ jest sumą gęstości obsadzeń wszystkich poziomów, czyli gęstością atomów w ośrodku. Z równań tych wynika, że aby otrzymać inwersję obsadzeń ($\Delta N > 0$), to

- efektywny czas życia poziomu 3 musi być krótszy od czasu życia poziomu 2 ($\tau_{32} < \tau_{21}$),
- gęstość prawdopodobieństwa przejścia $W_p > 1/(\tau_{21} - \tau_{32})$.

Przy braku wzmacnianego strumienia fotonów ($W_i = 0$), interesująca nas różnica gęstości obsadzeń

$$\Delta N = N_A \frac{(\tau_{21} - \tau_{32})W_p - 1}{1 + (2\tau_{32} + \tau_{21})W_p}. \quad (22)$$

Jak łatwo zauważyć na Rys. 12, początkowo ΔN rośnie ze wzrostem strumienia fotonów pompy, a następnie ulega nasyceniu i osiąga stałą wartość równą $N_A(\tau_{21} - \tau_{32})/(2\tau_{32} + \tau_{21})$ zależną od stałych atomowych układu. Z kolei, niezerowy strumień fotonów na wejściu ($W_i > 0$) powoduje zmniejszanie różnicy gęstości obsadzeń, niezależnie od strumienia fotonów źródła pompującego. W granicy bardzo dużych wartości W_i następuje wyrównanie obsadzeń ($\Delta N \rightarrow 0$).

Rysunek 12: Względna różnica gęstości obsadzeń $\Delta N/N_A$ w zależności od gęstości strumienia fotonów źródła pompującego W_p (a) i wzmacnianego W_i (b). Symulacje przeprowadzone dla $\tau_{21}/\tau_{32} = 4$.

5.4 Transport promieniowania w ośrodku aktywnym optycznie

Do tej pory zakładaliśmy, że własności absorpcyjne/wzmacniające ośrodka są identyczne na całej jego długości. Jednak współczynniki absorpcji i wzmacnienia zależą bezpośrednio od istniejącej w danej objętości ośrodka różnicy gęstości obsadzeń, a ta zmienia się wraz ze zmianą gęstości propagujących w nim strumieni fotonów (wiązki pompująca i wzmacniana). Zmiany gęstości odpowiednich strumieni fotonów, w trakcie ich propagacji przez ośrodek, wynikają z kolei z oddziaływania z tym ośrodkiem. Takie wzajemne sprzężenie pomiędzy ośrodkiem a propagującymi w nim wiązkami światła należy zatem uwzględnić w równaniach transportu promieniowania i opisie sygnałów optycznych rejestrowanych na wyjściu z tego ośrodka. Jest to szczególnie istotne w przypadku długich ośrodków i gęstości strumieni fotonów porównywalnych z ich wartościami nasyceniowymi, co ma miejsce w przypadku tego ćwiczenia.

Dla ośrodka optycznie czynnego, którego właściwości zmieniają się pod wpływem rozchodzącej się w nim wiązki światła, równanie transportu promieniowania (8), dla natężenia wiązki, można zapisać w postaci

$$\frac{dI(z)}{dz} = \Delta N(z) I(z) \sigma \quad (23)$$

i uwzględniając równanie (17) na zmianę różnicy obsadzeń pod wpływem zewnętrznego strumienia światła, otrzymujemy

$$\frac{dI(z)}{dz} = \Delta N_0 \sigma \frac{I(z)}{1 + I(z)/I_s} = \gamma_0 \frac{I(z)}{1 + I(z)/I_s}. \quad (24)$$

Zgodnie z twierdzeniem o pochodnej funkcji odwrotnej

$$\frac{dz(I)}{dI} = \frac{1 + I/I_s}{\gamma_0 I}, \quad (25)$$

równanie różniczkowe (24) można rozwiązać w oparciu o separację zmiennych

$$z(I) = z_0 + \frac{1}{\gamma_0} (\ln I + I/I_s). \quad (26)$$

Nakładając na równanie (25) warunek brzegowy $z(I_0) = 0$ otrzymujemy

$$z(I) = \frac{1}{\gamma_0} [\ln(I/I_0) + (I - I_0)/I_s]. \quad (27)$$

Przekształcając powyższe równanie i korzystając z definicji tzw. funkcji W Lamberta otrzymujemy

$$\frac{I}{I_s} = W_0 \left(\frac{I_0}{I_s} e^{\gamma_0 z + I_0/I_s} \right) \quad (28)$$

Przyjmując jednak, że mamy do czynienia ze stosunkowo słabymi strumieniami światła ($I(z)/I_s \ll 1$), rozwijając mianownik równania (24) w szereg Taylora ze wzgl. na $I(z)/I_s$, otrzymujemy równanie różniczkowe

$$\frac{dI(z)}{dz} = \gamma_0 I(z) \left(1 - \frac{I(z)}{I_s} + o(I(z)/I_s) \right), \quad (29)$$

którego rozwiązanie ma postać

$$I(z) = I_0 \left(\frac{I_0}{I_s} + \left(1 - \frac{I_0}{I_s} \right) e^{-\gamma_0 z} \right)^{-1}, \quad (30)$$

gdzie I_0 , tak jak powyżej, jest natężeniem światła na wejściu ośrodka, tzn. $I(z=0) = I_0$. Po prostych przekształceniach otrzymujemy, że

$$\frac{1}{I(z)} = \frac{1}{I_0} e^{-\gamma_0 z} + \frac{1}{I_s} (1 - e^{-\gamma_0 z}), \quad (31)$$

czyli liniową zależność pomiędzy odwrotnością natężenia wiązki w określonej odległości z ośrodka a odwrotnością jej natężenia na wejściu do tego ośrodka. Ostatecznie, mierząc natężenie wiązki laserowej na wejściu do światłowodu EDF (I_0) oraz na jego wyjściu ($I(z=L) = I_L$) otrzymujemy zależność liniową postaci:

$$y = ax + b, \quad (32)$$

gdzie $x = 1/I_0$, $y = 1/I_L$, $a = e^{-\gamma_0 L}$ i $b = (1 - e^{-\gamma_0 L})/I_s$.

5.5 Włókno domieszkowane erbem jako ośrodek wzmacniający

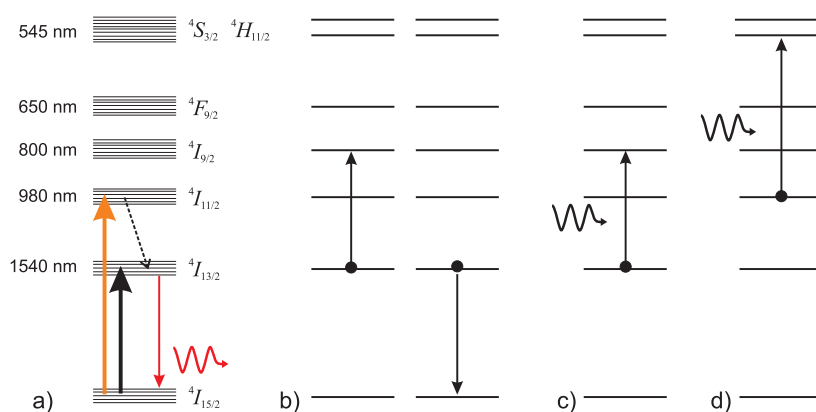
Konfiguracja elektronowa stanu podstawowego jonu Er^{3+} to $[\text{Kr}]4d^{10}4f^{11}5s^25p^6$ (symbol $[\text{Kr}]$ oznacza tu rdzeń odpowiadający konfiguracji elektronów atomu kryptonu). Oddziaływania spin-spin i spin-orbita w przypadku niecałkowicie zapełnionej powłoki $4f$ prowadzą do pojawienia się wielu poziomów jak to pokazano na Rys. 13. W wyniku oddziaływania z materiałem macierzystym (szkłem), a konkretnie mikropolami sieci krystalicznej, każdy z tych poziomów ulega rozszczepieniu na skutek efektu Starka.

Przejście z pierwszego stanu wzbudzonego $^4I_{13/2}$ do stanu podstawowego $^4I_{15/2}$ zachodzi z emisją fali o długości 1540 nm. Długość emitowanej fali jest bardzo słabo modyfikowana przez materiał macierzysty ponieważ elektrony na powłoce $4f$ są dobrze izolowane od otoczenia przez zapełnione powłoki $5s$ i $5p$.

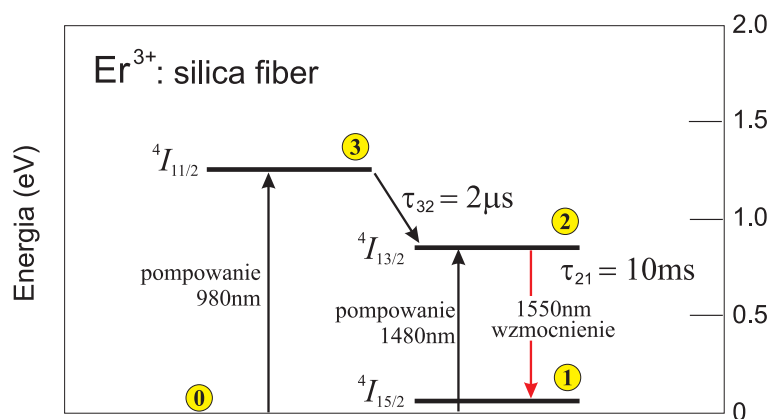
Widmo fluorescencji jonów erbu charakteryzuje się szerokim pasmem wyśrodkowanym na długości fali 1550 nm. Emisję w tym zakresie spektralnym można otrzymać poprzez pompowanie optyczne promieniowaniem z zakresu długości fal: 800 nm, 980 nm lub 1480 nm, które jest silnie absorbowane. Lasery o takich długościach fal mogą być zatem używane jako źródła wzbudzenia.

Oprócz procesów absorpcji fotonów pompujących i emisji fotonów użytecznych z punktu widzenia wzmocnienia optycznego, istnieje szereg innych procesów bezpośrednio wpływających na kształt widm absorpcyjnego i emisyjnego. Mianowicie, fotony użyteczne w procesie wzmocnienia i fotony pompujące są reabsorbowane przez jony w stanach wzbudzonych (patrz Rys. 13b-d). Prowadzi to do zmniejszenia liczby fotonów użytecznych i w efekcie zmniejszenia wzmocnienia. Całkowity współczynnik wzmocnienia wzmacniacza światłowodowego jest wypadkową wielu czynników takich jak: a) koncentracja jonów erbu, b) tłumienność światłowodu, c) przekrywanie się modów, d) długość fali źródła pompującego, e) przekrój czynny na absorpcję, f) promieniowania pompującego, g) proces konwersji w górę, h) migracja wzbudzenia i tłumienie nieradiacyjne, i) absorpcja przez jony w stanach wzbudzonych.

Podstawowym procesem fizycznym odpowiedzialnym za wzmocnienie jest emisja wymuszona. Układ poziomów energetycznych bezpośrednio zaangażowanych w proces wzmocnienia został przedstawiony na Rys. 14.

Rysunek 13: Schematyczny układ poziomów energetycznych $4f$ jonu Er^{3+} . a) przejście 1540 nm, strzałki oznaczają wzbudzenie przy użyciu światła o długościach fal 980 nm i 1480 nm. b) proces konwersji w górę, przy którym oddziaływanie pomiędzy dwoma wzbudzonymi jonami Er^{3+} prowadzi do obsadzenia wyżej położonych poziomów energetycznych. c) i d) procesy absorpcji fotonów przez wzbudzone jony odpowiednio fotonów o długości fali 1480 nm i 980 nm.

Rysunek 14: Uproszczona struktura poziomów energetycznych wzmacniacza typu EDFA.

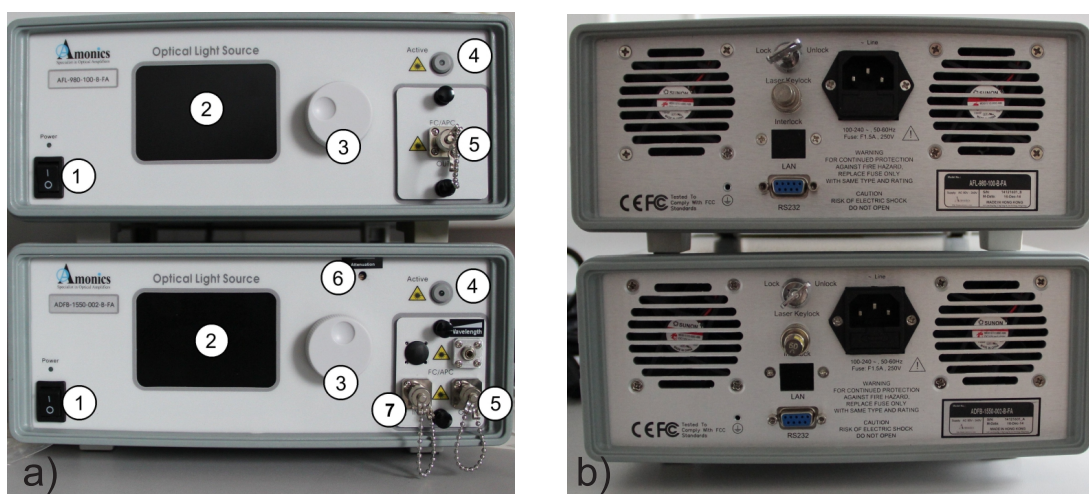
Wzmacniacz typu EDFA działa w układzie zbliżonym do 3-poziomowego, a pompowanie odbywa się na długości fali 980 nm. Pompowanie następuje ze stanu podstawowego 1 do stanu górnego 2 z wykorzystaniem krótkożyciowego poziomu 3. Ponieważ stan dolny przejścia wzmacniającego jest bliski podstawowego, dlatego też uzyskanie inwersji obsadzeń wymaga silnego pompowania.

6 DODATKI

6.1 Procedura uruchamiania i obsługi diód laserowych firmy *Amonics*

Panele przedni i tylny sterowników laserów diodowych 980nm i 1550nm zostały przedstawione na Rys. 15, a procedura ich uruchamiania i obsługi przedstawia się następująco:

1. Upewnić się o prawidłowości podłączenia lasera do układu zasilania.
2. Przekręcić kluczyk blokady na tylnym panelu sterownika do pozycji UNLOCK.
3. Włączyć laser przez ustawienie na pozycji 1 włącznika znajdującego się na przednim panelu.
4. Za pomocą pokrętła-przycisku (3) należy przejść do zakładki **LASER CONTROL** na wyświetlaczu i w polu **Iset** przełączyć opcję **OFF** na **STBY**
UWAGA: Należy wcześniej sprawdzić prawidłowość wszystkich połączeń światłowodowych w układzie, w szczególności podłączenia światłowodu do wyjścia lasera (5).
5. Nacisnąć przycisk emisji lasera (4), co powinno spowodować włączenia zielonej diody kontrolnej LED wewnątrz przycisku oraz przełączenie opcji **STBY** na **ON**.
UWAGA: W przypadku zaistnienia potrzeby natychmiastowego przerwania emisji wiązki laserowej należy nacisnąć przycisk (4).
6. Aby uzyskać wiązkę o pożądanej mocy, za pomocą przycisku-pokrętła (3) przejść do pola **Iset** i ustawić odpowiednią wartość natężenia prądu zasilania diody. W przypadku lasera 1550 nm możliwe jest również osłabianie wiązki na wyjściu za pomocą wbudowanego osłabiacza (6), którego ustawienie regulujemy śrubokrętem. Zaleca się na początku ćwiczeń ustawienie minimalnego osłabienia (maksymalna moc) i regulowanie mocy wiązki za pomocą zmian natężenia prądu zasilania.
7. poszczególne pozycje na panelu Laser Control oznaczają:

Rysunek 15: a). Przedni panel sterowników lasera 980nm (góra) i 1550nm (dół): (1) – włącznik, (2) – wyświetlacz, (3) – pokrętło-przycisk do wyboru funkcji i sterowania, (4) – emisji lasera, (5) – wyjście światłowodowe, (6) – pokrętło osłabiacza wiązki, (7) – wejście do wewnętrznego miernika mocy optycznej. b) Tylny panel sterowników lasera 980nm (góra) i 1550nm (dół).

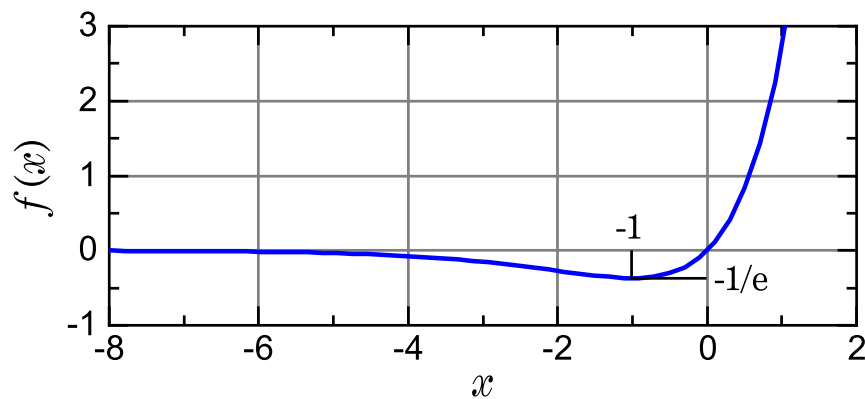
- P_{DFB} – moc optyczna lasera 1550 nm mierzona za pomocą wewnętrznego miernika mocy,
- P_{RX} – moc optyczna sygnału wprowadzonego z zewnątrz wejściem (7),
- P_{out} – moc optyczna lasera 980 nm mierzona za pomocą wewnętrznego miernika mocy

8. Status lasera określany jest przez następujące stany:

- ON – emisja laserowa włączona,
- STBY – tryb oczekiwania, w którym emisja laserowa może zostać włączona przez naciśnięcie przycisku (4),
- OFF – emisja lasera wyłączona,
- LOCK – tryb blokady, w którym włączanie emisji lasera jest zablokowane.

6.2 Funkcja W Lamberta

Określona na półprostej $[-1, \infty)$ funkcja $f(x) = xe^x$ jest ciągła i rosnąca, a zbiorem jej wartości jest półprosta $[-1/e, \infty)$. Można więc jednoznacznie zdefiniować funkcję $W : [-1/e, \infty) \rightarrow [-1, \infty)$ odwrotną do f , tj. taką, że $W(f(x)) = x$ dla każdego $x \geq -1/e$. Funkcję tę nazywa się

Rysunek 16: Funkcja W Lamberta.

obecnie **funkcją W Lamberta**, ponieważ zagadnienia z nią związane rozważane były już przez osiemnastowiecznego matematyka Johanna Heinricha Lamberta (a także przez Eulera). Przydaje się ona do opisu rozwiązań ważnych w zastosowaniach równań różniczkowych z opóźnieniem i niektórych równań fizyki kwantowej, a także, jako funkcja tworząca, w kombinatoryce. Dla wprawki, czytelnik zechce sprawdzić, że $-\frac{3}{\ln 3}W(-\frac{1}{3}\ln 3)$ jest rozwiązaniem równania $3^x = x^3$ i ustalić, czy liczba ta jest mniejsza od 3. W wielu platformach obliczeniowych funkcja W lamberta występuje jako `ProductLog[x]`.

Literatura

- [1] B. Ziętek, *Lasery*, Wydawnictwo UMK, Toruń 2009. 2007.
- [2] E. Hecht, *Optyka*, PWN 2012.
- [3] B. Ziętek, *Optoelektronika*, Wydawnictwo UMK, Toruń 2005.
- [4] www.tpub.com/neets/tm/108-9.htm

- [5] P.G. Kik and A. Polman, *Erbium doped optical waveguide amplifiers on silicon*, MRS Bulletin **23**(4), 48 1998.
- [6] B.J. Ainslie, S.P. Craig, and S.T. Davey, *The Absorption and Fluorescence Spectra of Rare-Earth Ions in Silica-Based Monomode Fiber*, IEEE Journal of Lightwave Technology **6**(2), 287 (1988).
- [7] B.J. Ainslie, *A Review of the Fabrication and Properties of Erbium-Doped Fibers for Optical Amplifiers*, IEEE Journal of Lightwave Technology **9**(2), 220 (1991).